

Igor Bratož

In kako drugače?

(Dileme Društva slovenskih pisateljev)

Leta 1872 ustanovljena institucija je po vseh običajnih merilih že prav stara, celo častitljiva. Za častitljive institucije se tudi ve, da imajo občasno ali pač pogosto težave v odnosih z javnostjo, predvsem pa se spopadajo s časom, ki od njih v vsaki dobi zahteva kaj drugega. Včasih se take gospe tudi izgubijo. Ali pa z velikimi težavami poskušajo najti svojo pravo identiteto, smisel in veselje svojega obstajanja. Društvo slovenskih pisateljev je bilo prvič ustanovljeno leta 1872. Drugič kot podporno društvo leta 1885. Tretjič kot Društvo slovenskih leposlovcev leta 1920. Pa znova v drugačnem okviru in drugačnih okoliščinah po drugi svetovni vojni. Konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja se je začelo opazneje pečati tudi s širšimi družbenimi zadevami, postalo je – kot se reče – pomemben politični dejavnik, imelo je vizijo svobodne, neodvisne države. Vsekakor – države slovenskega jezika. In se je zgodilo! In potem je vse postalo čisto drugačno. Umanjkal je jasno razviden cilj. Junaška doba je minila. Že pred več kot desetletjem. V zdajšnjem času se zato spet ponuja kopica vprašanj, kaj bi društvo samo s sabo. In drugi z njim. Odgovorov je toliko kot vprašanj.

Že bežno pregledovanje delovanja slovenskega pisateljskega društva v zadnjih desetletjih postreže z neveselo ugotovitvijo, da je z DSP tako rekoč ves čas nekaj narobe. Davnega leta 1972 – in ve se, kakšni časi so takrat bili – so se ob inavguraciji novega predsednika društva Miška Kranjca pisatelji “v večurni razpravi potegovali med drugim za ustreznejše vrednotenje književnega dela v naši družbi”. Pomenljivo. Zveni znano? Nekaj let pozneje je predsednik Ivan Potrč vedel povedati: “Slovenci radi in veliko pišejo /.../

vendar ni rečeno, da mora biti vsak že tudi član društva pisateljev." Prav tako zanimivo, še posebej ob vedenju, da je v zadnjih desetletjih na durih pisateljskega društva nenehno živahno: eni bi na vsak način noter in so hudo ogorčeni, ker jih ne pripustijo ali pa so pogoji prezahtevni, nekateri se za čisto poseben "statement" odločijo z izstopom, protestnim in javnim ali bolj tihim, češ, tu ni kaj pomagati, uredite sami. In kakšni so ta hip mogoči odgovori na prej omenjena vprašanja o bistvu? Pravzaprav nič kaj razveseljivi. Večina članstva Društva slovenskih pisateljev je, se zdi, nepopravljivo pasivna, svoje članstvo razumejo kot čast, za katero se ni treba boriti. Moč društva zato ni več taka, kot je – vsaj simbolno – bila pred leti. Če dobro pomislimo, gre tukaj za rahel nesmisel: le zakaj bi se načeloma in sploh svoboden posameznik hotel vkalupljati v nekakšno društvo? Nikakršnega pametnega razloga ni za to. Kaj bi hotel od njega? Ni razvidno. Tu moramo seveda odmisлити čredni nagon, ki pisateljem že po definiciji ne pritiče ravno najlepše. Stokanje društva glede proračunskega denarja je v zadnjih letih vse pogostejše. Dobro, pustimo ob strani siceršnje državno razmetavanje za vsakršne obskurne zadeve. Bi več denarja Društvu slovenskih pisateljev prineslo več dobre literature? Zelo dvomim. Je društvo v avtorsko-založniški kulturi, ki literarnih zastopnikov načeloma ne pozna, lahko za svoje članstvo učinkovit agencijski servis? V zdajšnji obliki seveda ne. Je lahko – če nič drugega – uspešen in upoštevanja vreden izvrševalec sindikalnih interesov pisateljske skupnosti? Zaradi enakih razlogov ne. Je lahko nekakšen lokalni "Amnesty International"? Ni potrebe. Je lahko – če pač nima drugačne moči in se s tem sprijaznimo – družabni in lobistični klub po angleški šegi? Družaben morda, zadrto mačističen vsekakor, z lahkoto, tudi politikantski. Tak s cigarami, alkoholom in ve se čim. Spet včasih skoraj estetizator politike oziroma nepolitične struje. Lahko društvo s svojo osnovno dejavnostjo prispeva k boljši sodobni slovenski literaturi? Ne more, v tem poslu kolektivnost ne prinese ničesar. Potemtakem ne more pomagati niti k večjemu ugledu njegovih udov v javnosti. Tam mora vsak nastopati z močjo svoje besede, svojih argumentov. Je društvo lahko svet modrecev oziroma luč razuma v zdajšnji strankokratski postkomunistični Sloveniji, ki se ne zmore izviti iz dolgotrajnega prijema kulturnega boja? S svojo prepirljivostjo na

zunaj in navznoter najbrž ni ravno kredibilna instanca. Je Društvo slovenskih pisateljev morda lahko učinkovit varuh jezika in sploh nacionalne identitete? Kot kaže čisto svež primer glede pisave vseevropske valute, ne, tudi njegov vpliv na politiko, ki je pokleknila pred Brusljem, je očitno premajhen ali sploh nikakršen. Kaj naj društvo počne? Po mnenju posvetnih oblasti ni nič drugega kot "izvajalec javnega kulturnega programa" – nikakor ne edini ali najpomembnejši. Brez državne pomoči ga preprosto ni. Kakšen je njegov domet v javnosti, kakšna njegova moč? Kakšen servis je pravzaprav – namenjen javnosti ali sebi? Je še lahko državotvorno oziroma tako pomembno, kot je bilo? Ne, za te zadevščine se zdaj, žal, morajo uporabljati drugi instrumenti, ne gre več tako preprosto. Je vsakokratno vodstvo društva hočeš nočeš lahko obsojeno le na razreševanje sindikalistično obarvanih stanovskih zahtevic ali težavic, društveni predsednik pa naj bi bil v tako opisanem razmerju interesov v odnosu do spokojnega članstva pač le nekakšna neproblematična in ljubezniva "animir dama"? Kje pa je tu bistvo? Je po analogiji z mednarodno pisateljsko organizacijo Društvo slovenskih pisateljev lahko buden varuh vrednot, nekakšna vest skupnosti? S članstvom izrazitih individualistov vseh sort, torej s svojo načelno heterogenostjo – ne, zato za tako početje tudi nima mandata. Kaj potem zdaj sploh počne? Z davkoplačevalskim denarjem omogoča izhajanje revije, skrbi za razvijanje bralne kulture, gre se mednarodno dejavnost, skrbi za prevode slovenskega leposlovja v tuje jezike, in organizira nekaj prireditev. Nič novega niso pomisleki, ki jih ima ob tako zastavljenem početju državna birokracija ter za vsem drugim in glamuroznim pehajoča se javnost. Ob toliko ne-jih, ki jih je mogoče z lahkoto še dodatno argumentirati (smiselno odgovoriti nanje pa veliko teže), se Društvo slovenskih pisateljev takole na hitro pobrskano po spominu zadnja leta še največ ukvarja z dvojim: s samim sabo in z večnim moledovanjem za več denarja, več oblasti in več ugleda. Eden od prejšnjih predsednikov DSP je ob svojem nastopu funkcije še posebej opozoril ravno na stanovskost omenjene združbe, posvaril pa je pred poseganjem v dnevno politiko, češ da v zdajšnjih okoliščinah, za katere se včasih dozdeva, da niso nič drugačne, kot v tridesetih letih prejšnjega stoletja, pisatelj ne more govoriti politično, ne da bi govoril strankarsko. A kako obdržati kolikor toliko nenačet

ugled ob najrazličnejših peripetijah v zadnjem desetletju in pol? Zadnje tri volitve novega predsednika so v mnogočem spominjale na farso, pojavljale so se skupine znotraj društva, ki so več kot legitimno opozarjale na veliko nepravilnosti, pa se jih nihče ni potrudil odpraviti, včasih je obveljala celo logika otroškega vrtca (češ poredni nagajajo in se petelinijo le zato, ker se hočejo dokopati do oblasti), včasih – pač po potrebi – se je optika obrnila ali otrpnila, sprijaznjena s stanjem, kakršno je že bilo. Zdajšnji predsednik, ki se je z veliko kritičnostjo potegoval za predsedniško mesto že pred leti, je tako na primer pred časom opozarjal, da ena od prejšnjih struktur sploh ni bila pravilno in zares po pravilih izvoljena, sam pa je v svojem mandatu – kot so seveda opozorili kritiki – dopustil, da je član upravnega odbora postal neizvoljeni avtor. Vsekakor hudo nerodno. Prileteli so tudi očitki o društveni politiki, ki je v temelju mačistična in totalitarna. V dokazovanje so za prihodnost in ugled društva zaskrbljeni člani vključili celo incidente, ki so jih opazovalci definirali kot prostaštvo oziroma celo spolno nadlegovanje, vsekakor pa kot kršenje človekove pravice do dostojanstva. In k temu dodali še dokaze o kršitvi pravnih aktov, ki jih druga stran razume čisto drugače, zgolj kot zlahka popravljivo pravno prazninico. O intonaciji zdajšnjega delovanja Društva slovenskih pisateljev marsikaj povejo tudi javno objavljeni zapisniki s sej upravnega odbora, ki so s svojo aktivistično noto že skoraj karikatura početja “družbenopolitičnih delavcev” in junaškega časa samoupravljanja. To branje je vsekakor več kot poučno, izvolite si ogledati spletno stran, je zabavno. Bog jim dam koga z MBA!

In kaj je v času božično-prednovoletne dobrohotnosti še mogoče ugotoviti? Vsekakor, da velika večina ugovorov, pritožb in komentarjev o zdajšnji vodstveni ekipi Društva slovenskih pisateljev očitno drži in da so bili protiargumenti le-te večkrat dokaj neprepričljivi. “Legalisti”, kot so v nekaterih medijih poimenovali društvene upornike in nezadovoljneže z zdajšnjim stanjem, so močni zaradi svojih natančnih ugovorov, njihovo tečnobnost pa odlično hrani v vodstvu društva zdaj prevladujoča ideologija, da se bo že vse uredilo, da gre le za malenkosti in da – skratka “nič bat”. Naposled pa: mogoče se je sprijazniti z dejstvom (in mnogi doslejšnji predsedniki društva so se pač morali), da je upravljanje združbe s takimi individualisti preprosto

naporno in da je kriza tako rekoč običajno stanje, enotnost pa zgolj ponižna in nikdar uresničljiva želja. Če pa ne bi šlo, je kajpak mogoče tudi drugače. Sklepnega izida zadnjega v nizu sporov zdaj še ni na vidiku, zadeve se – kot kažejo nekateri tuji primeri – lahko zapletejo celo tako zelo, da bi bili mogoči vsakršni “rezervni” scenariji, kot na primer razpad društva, ustanovitev še enega, vzporednega in podobno. Ena od potihem napovedovanih in morda najbolj drastičnih potez bi bila, da bi se za vehementno končnico odločilo ministrstvo za kulturo in po svoji pobudi porazdelilo zdajšnje vsebine delovanja društva. Zlahka si je predstavljati ločene institucije, od prave avtorske agencije, prek sindikalističnega oddelka do debatnega kluba. Sklicevanje na civilno-družbenost doslejnjega delovanja Društva slovenskih pisateljev pri tem ne bi kaj prida pomagalo, marsikaj pa bi postalo še preveč transparentno, med drugim najbrž tudi to, da pisatelji nekaterih reči sploh niso večji in da bi jih bilo bolje prepustiti drugim profesionalcem. O takih zadregah se je javno razpravljalo pred časom, ko je ministrstvo za kulturo kot vrh za kulturo zadolžene birokracije po spletu naključij delovanju društva prisodilo manj denarja kot sicer in kot se je pričakovalo. Poseben memorandum je zaključevalsko zatrdil, da so imeli slovenski pisatelji in pesniki “pri pridobitvi samostojne demokratične države zelo pomembno vlogo /.../. Če bo tendenca ministrstva obveljala, bo DSP le še občasno shajališče članstva, kot katero koli društvo občanov, svojih pomembnih funkcij za razvoj slovenske literature ter uveljavitev Slovenije v svetu pa ne bo moglo več opravljati”. Ob tem svarilu se je pojavil tudi čisto verodostojen poziv, naj stranke, ki jim je pri vzniku pomagalo tudi društveno članstvo, vrnejo svoj dolg. No, pričakovati od države, ki je knjigo po osamosvojitvi dodatno obdavčila, kaj tako kolegialnega, je bilo seveda odveč. Še o tem, da bi kaj od tistega, s čimer se zdaj ukvarja DSP, prepustili morda kompetentnejšim ali pa dejavnost smiselno preoblikovali: zdajšnji “legitimisti” se s takim razpletom seveda nikakor ne bi hoteli strinjati, njim zdajšnji formalni položaj društva nedvomno ustreza, nevarnost so hitro zavohali tudi tisti društveni modreci, ki so pozivali k nujnemu umirjanju strasti, saj so zapisali: “Ohranitev Društva je brezpogojno potrebna. Legitimnost izvoljenega upravnega odbora in predsednika Društva ne sme in ne more biti vprašljiva.” Kakšne

strahove vse razkriva samo ta izjava, nataknenim komentatorjem je tako rekoč kar položena na secirno mizo, da ob tako odličnem gradivu nonšalantno dokažejo ravno nasprotno! In potem se temu pridruži še silno nenavdušenje nad javnim pranjem perila. Sam v tem ne vidim čisto nič napačnega, ravno narobe, šele javna argumentacija bi zmogla pokazati vse šibkosti obeh v spor vpletenih strani, ne dvomim, da bi bila vsaj ena od njenih dveh polovic tudi prav zabavno branje. Sploh pa se je treba spomniti, da ravno največja moralna moč društva prihaja od tega, da je (bilo) neizogibno, nujno in tako rekoč zmeraj željno in pripravljeno posegati v javnost. Ugled društva se je – lahko bi rekli – hranil ravno iz njegovega donkihotovstva, če tega ne bi bilo, bi šla njegova kredibilnost v nič. Tako pridemo do morda ključnega vprašanja: je zdajšnje članstvo zmožno trdne moralne držeti? Za to namreč ob vseh drobnih zapletih najbrž gre. Kdo bi znal odgovoriti?